

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מנהיג בישראל – על פי אלו אמות מידה נבחר?

פרשת שמות, שנת תשע"ד

אחת הסוגיות המעסיקות רבות את המין האנושי היא, בחירת מנהיגים. המדובר ברמות שונות של הנהגה, למן הנהגה מקומית ועד למנהיג לאומי. אם נתבונן באספקלריה של התורה, מהן אמות המידה על פיהן יש לבחור מנהיג, מזומנת לנו הפתעה גדולה עד מאוד. רגילים אנו לחשוב, ששונים אנו מכל עם ולשון, בעיקר במצוות שבין אדם למקום, ובמידה מסוימת, גם באלו שבין אדם לחבירו. אולם, באורחות הנהגה ושלטון, אין הבדל בין ישראל לעמים. ברם, כפי שנוכיח בעליל, גם כאן שונה תפיסתנו בתכלית. אמות המידה אשר על פיהן נבחרו מנהיגי הנצח שלנו, משה רבינו ודוד המלך ע"ה, יתקבלו אצל גויי הארצות, בחיוד שמקומו נמצא בין סלחנות לרחמנות!

החל מהתגלות הקב"ה למשה בסנה (שמות ג, ד) ועד לסיומה של התורה, אין שמו של משה מש מפינו ומתקיים בנו: "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים ד, מד). אולם, תעלומה אחת נשארה עימנו, משום מה נבחר דווקא משה **לתפקיד הנעלה ביותר בדברי ימי האנושות?**

ברם, חז"ל העמידונו על עומק הבנת הפסוקים הבוודיים, המתארים את מעשיו של משה בטרם ברח למדין. אשר בהם טמונה הסיבה, שדווקא הוא נבחר למנהיגו וגואלו של עם ישראל.

"וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אַחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם

וַיֵּרָא אִישׁ מִצָּרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו" (שמות ב, יא).

למרות שגדל בארמון המלכות ונתמנה לשר על בית פרעה (ילק"ש רמז קסז), "מיד כאשר גדל ועמד על דעתו, והגידו לו כי הוא יהודי" (רמב"ן ב, כג), אין נפשו יודעת מנוח. הוא יכל להמשיך ולחיות בטוב ובנעימים, כשכס המלכות מצפה לו בבוא הימים. אולם, נפשו האצילית הספוגה מידות טובות, לא לזאת ייחלה. "ונכסף לראות סבלות אחיו ועמלם ולחצם" (רמב"ן, שם). הוא "ירד לשטח" לראות! אולם, לשם מה עשה זאת? עמד על כך גאון חכמת הנפש, רבינו הגרש"ז מקלם זצ"ל (חז"מ ח"ב מא' א) :

" וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם" (שמות ב, יא), ופרש"י: "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם". פי' הרגיל עצמו בציור כאלו קרה לו זאת, ולכן הלך לראות, כידוע, כי כח הציור בא מהתקרבות החוש... וכל כך הרגיל עצמו בציורים, עד שהרגיש בצערם כמו שהוא עצמו היה בצער הזה, וממילא נשא בעול עמהם יותר מצעריו הוא כי הם הרבים ובפרט כלל ישראל".

האמא אשר בנה נמצא בבית החולים, לא תשאיר אותו לטיפולו של הצוות בלבד, היא חייבת לשבת לידו יומם ולילה. ואף, אם יוכנס לחדר הניתוחים, ואין היא מורשית לעמוד לידו, הרי שליד הדלת תמתין, כשכל כולה דאגה ותפילה, עד לתום הניתוח. והיה אם יציעו לה ללכת לביתה, או לנוח, היא תנעץ בדובר, מבט של השתאות ותימהון, זאת מפני שעל אף שגופה נמצא מחוץ לחדר הניתוחים, הרי שליבה נמצא בתוך חדר הניתוחים! מפני, שהיא ובנה אחד הם!

הסבא מקלם, נתן לנו להבין, שמשא רבינו הרגיש הזדהות כה גדולה עם כל אחד מישראל, עד שהוא חש, שזה כאבו שלו.

כך נבין, את תגובתו לנוכח המראות שנגלו לפניו, שהיו קשים ביותר. "וירא בסבלתם, מהו וירא? שהיה רואה בסבלותם ובוכה. ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם. שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן... אמר הקב"ה: 'אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים. אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך'. הה"ד וירא ה' כי סר לראות, ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך ויקרא אליו א-להים מתוך הסנה' " (שמו"ר א, כז).

הרי דברי חז"ל, ברור מיללו, שהסיבה שהקב"ה בחר במשה היא, מפני שהיתה בו המידה הנעלית, אשר כינוה חכמנו: 'נושא בעול עם חברו' (אבות ו, ה). רוח זו נושבת, בהרבה מדרשים.

"וירא בסבלתם, מה ראה? כו' ר' נחמיה אומר ראה כתפותיהם שהיו יורדות דם מן המשאות. והיה עושה להם רטיה על גבי המכה.

אמר לו הקב"ה, חייך שאין צער ומכה עולה בידך. הה"ד ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו **ולא נס ליחו** " (מדרש בתוי"ש צא).

"וירא בסבלתם, אמר ר' אלעזר כשהיו נוטלים את הסיד היה הרוח בא ומפזר הסיד ונכנס לתוך עיניהם **ומשה הולך וכוהלן**. אמר לו הקב"ה חייך אפילו בשעה שעניניהם של בריות כהות, בעת הזקנה כמו יעקב, אין ענין כהות. על כן **'לא כהתה עינו'** " (מדרש בתוי"ש צב).

"וירא, מהו וירא, שהם מתים ומושלכים באשפות ואינם קוברים אותם ומשה ע"ה **מטפל בהם וקוברן**. אמר לו הקב"ה אתה נטפלת בהם

חייך אני מטפל בך שנאמר **'ויקבר אתו בגיא'** " (מדרש בתוי"ש ג).

הרי לפנינו, שלמרות שאין זה מכבודו של נסיד מלכותי לעסוק בדברים כגון אלו, המידה של **'נושא בעול'**, היא, שגרמה לו לעשות את כל המעשים האלה. אולם, לא רק בסעד ועזרה התבטאה מידה זו, אלא, כשראה איש מצרי מכה איש עברי מאחיו והוא מבקש להורגו (שמו"ר א, כח) מיד הוא חש לעזרתו והורג את המצרי. למרות, שבכך הכניס את עצמו לסכנת נפשות, ונאלץ בסופו של דבר להימלט ממצרים.

במדרש (שם) שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו. "ויצא ביום השני" הרי שתיים". ובילקוט (רמז קסו) "ויגדל משה – מה גדולתו, שיצא אל אחיו". כלומר, כבר בעצם היציאה רואים אנו גדלות נפש נפלאה. החוויה הקשה שעברה עליו ביום הראשון, יצרה אצלו את הצורך לצאת גם ביום השני. רגישותו מתגלה לא רק ביחס לסבל הלאומי, שסובלים ישראל מן המצרים, אלא גם לסבלו של כל אחד ואחד, אף אם רשע הוא. וכשהוא רואה, את דתן ואבירם (שמו"ר א, כט), מתקוטטים ביניהם, והאחד מרים יד על חבירו, הוא מנסה למנוע את נתינת המכה, על ידי תוכחה הבאה מאהבה: **"וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תִּכָּה רָעָדִי"?** (שמות ב, יג) התגובה שהוא מקבל, מרעידה ומחרידה את נפשו, הם מלשינים עליו לפרעה, שהוא זה שהרג את המצרי: **"וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר"** (יד), והוא נאלץ לברוח ממצרים.

והנה, למרות שראה את המוות אל מול פניו, כשרצו להמיתו על שהרג את המצרי (ירי' ברכ' ט, א). ועקב זאת, היה מבוקש על ידי השלטונות "עמד כמו ששים שנה בורח מלפני פרעה" (רמב"ן שמות ב, כג). הרי כשהוא מגיע למדין, והוא קרוב לגיל שמונים, הוא רואה שקבוצת רועים רוצה לתקוף מספר נערות, בנותיו של יתרו, והן מושלכות לתוך המים (שמו"ר א, לב), הוא חש לעזרתו, מושיען מן הרועים ומצילן מן המים. כל זה נובע ממידת: **"נושא בעול עם חברו"**.

רואים אנו, שמידת הצדק לא התעממה אצל משה, על אף שכבר 'נכווה ברותחין', בגללה. אולם, מגלים אנו, שלא רק עם אחיו הישראלים, הוא 'נושא בעול', אלא גם עם נערות נוכריות, אלמוניות מארץ רחוקה. שכן, האדם השלם חש מחובר אל כל אשר 'צלם אלקים' יכונה!

"אמרו רבותינו כשהיה מרע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו... נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא עיף אתה. **הרכיבו על כתיפו** והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים, **לנהוג צאנו** של בשר ודם, כך חיך **אתה תרעה צאני ישראל**. הוי ומשה היה רועה" (שמ"ר ב, ב).

הרי רואים אנו, שגם בהיותו במדבר, עלה ונתעלה במידת 'נושא בעול', עד שהרגיש גם במצוקתו של טלה קטן. זוהי הבחינה שלימד רבינו הק' (ב"מ פה, א) את שפחתו, כשטען בפניה, שיש לרחם אף על גורי חולדה (תהלים קמה, ט): "ורחמיו על כל מעשיו כתיב". אמר הקב"ה, שאדם שמרגיש אף את סבלו של טלה, ודאי שירגיש בסבלם של ישראל, ולכן, זכה לכתר ההנהגה.

אולם, לא רק משה רע"ה זכה בשל מידה זו למלכות, אלא אף אדוננו דוד ע"ה, גם הוא ניחון במידה נעלית זאת, ולכן זכה למלכות הנצח.

"ה' צדיק יבחן' (תהלים יא, ה) ובמה הוא בוחנו במרעה צאן. בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה, שנא' (תהלים עח, ט) 'ויקחהו ממכלאות צאן'... היה מונע הגדולים מפני הקטנים. והיה מוציא **הקטנים** לרעות כדי שירעו **עשב הדך**. ואחר כך מוציא **הזקנים** כדי שירעו **עשב הבינונית**. ואח"כ מוציא **הבחורים** שיהיו אוכלין **עשב הקשה**. אמר הקב"ה **מי שהוא יודע לרעות הצאן** איש לפי כחו **יבא וידעה בעמי** הדא הוא דכתיב: (תהלים עח, עא) 'מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו' " (שמ"ר ב, ב).

והנה, הסבא מקלם זצ"ל העלה כאן הערה נפלאה:

"וזהו טעם מה שעסקו אבותינו במקנה לרעות צאן כיעקב אע"ה ודוד גם מרע"ה היה רועה, היינו שרצו להרגיל עצמם **לשאת בעול** אפילו עם בעלי חיים וכש"כ עם אנשים בני גילם" (חז"מ ח"ב, מאמר ב, עמ' ח).

תורת המוסר, מלמדת שמעלות רוחניות, לא ניתנות להשגה אך ורק בעזרת קריאה ולימוד, אלא בראש ובראשונה על ידי תרגול והתנסות. כמו שהאריך הרמב"ם בשמונה פרקים. זו הסיבה, שהאבות הקדושים עסקו במרעה, כדי לרכוש את תכונת 'נושא בעול' עם בעלי החיים!

ומה מסקנתו: "אחי ורבותי, התבוננו נוראות במדרש הזה ללמוד כמה לימודים נשגבים ממאמר אחד של מדרש, ראו דברים קלים שבני אדם מזלזלין בהם, ולליצנות יחשב זאת בעיני בני אדם, ואחרי שכוננו בזה להתחנך במדת **נושא בעול**, זכו שני גדולים הללו למלוכה" (שם).
והנה נביט אל רבי יצחק ערמאה זצ"ל [ה'ק"פ-ה'רנ"ד 1420-1494] בספרו "עקדת יצחק":

"והנה להשגת התכלית שיונהג העם בצדק ומשפט, ובאופן הנרצה בעיני הי"ת, צריך להיות **המלך או השר** אשר יבחרהו ד' להיות שליח ואמצעי לזה, בעל שלש מעלות: האחת כי יהיה **אוהב משפט** ושונא כל עול בכל מעשהו, הב' שיהיה **בעל רחמים**, חונן וחומל על עמיתו, ואף כי על העניים והאומללים הנתונים תחתיו, הג' שיהיה משתדל תמיד לעצור גם כפי יכולתו ביד כל מעול וחומץ זולתו, **ולבלתי הכיר פנים** לו, אף אם שר או שוע הנהו, או מדאגה מדבר פן ידחה עליו רעתו. וכל אלה ג' מעלות הזכיר המשורר במלך המשיח, אשר יבחר ד' להקימו על עמו, באמרו: 'יִשְׁפֹּט עַמִּי עִם יוֹשִׁיעַ לִבִּי אֶבְיוֹן וַיִּדְכָּא עוֹשֵׁק' (תהלים עב, ד).
ושלשתן היו גם כן במשה, כי בקנאתו **לאחיו העברי המוכה על לא חמס בכפו**, הכה את מכהו המצרי, והשליך בזה את נפשו מנגד לדכא עושק, ולא חש על הרע המגיע לו כאשר יודע הדבר אל המלך. **ובהוכיחו ביום השני את הרשע המכה את אחיו** על פניו דרכו, הודה כי אוהב משפט הנהו, ותועבת נפשו עולתה. **ובהצילו** בארץ נכריה **את בנות יתרו** מיד הרועים וישק את צאנם, הורה לכל, כי מדת החנינה והחמלה על העשוקים מבני אדם, אף כי נכרים ומוזרים המה לו, וקננה בנפשו הטהורה. על כן לו לבדו נאווה הכבוד **להבחור** מאת הי"ת **להיות גואל ישראל** בעזרתו ית', ורועה נאמן לעדת ישורון" (שער לד, ז).

נסכם אפוא כך: התכונה היסודית הנצרכת ממנהיג היא, לשאת בעול עם נתיניו ועם כל המצויים תחת מרותו, אף בעלי חיים במשמע!
כשביקש משה רבינו, שהקב"ה ימנה מנהיג במקומו, פירט מהן התכונות הנדרשות מאותו מנהיג.

א. איש אשר רוח בו:

"יִפְקֹד ה' אֶל־לְהִי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֲדָה" (במדבר כז, טז) ופרשו חז"ל: "משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתתו ואומר לפניו רבונו של עולם, גלוי לפני דעתו של כל אחד ואחד מהם, ואין דעתו של זה דומה לדעתו של זה. ובשעה שאני מסתלק מהם, בבקשה ממך, אם ביקשת

למנות עליהם מנהיג, מנה עליהם אדם **שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו**. מנין ממה שקראו בענין, 'יפקד ה' א-להי הרוחות לכל בשר וגו' "

(תנחומא ישן פנחס, א. יעויין רש"י).

החשוב מכל, שיהא המנהיג מבין כל אחד ואחד לפי דעתו. לכל שבט ולכל קבוצה, אורחות חיים שונות ובכל קבוצה, לכל יחיד ויחיד נפש המיוחדת לו לעצמו. כמו שאמרו חז"ל: "שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה" (ברכות נח, א). הוא שמדויק בלשונם: **"שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו"**. נטיית האדם החזק, להבין את הזולת באמות המידה של עצמו, ולנסות לכופף את הכפופים לו בהתאם לגומחותיו. לכן, רוב השליטים, היו והינם עריצים – דיקטטורים! יודגש, אף בשלטון דמוקרטי אמורים הדברים. הלוא, ידועה אמרתו של נשיא צרפת שארל דה-גול: "דעת הרוב תמיד מקובלת עלי, בתנאי שזו גם דעתי!"

מנהיג ישראל, צריך למצוא שפה משותפת עם כל המגזרים. עם העשירים ועם העניים, עם עמי הארצות ועם תלמידי חכמים, עם מהנדסים ועם סנדלרים וכיוצא ב, ורק לאחר שיבין את כולם, יוכל לקבל את ההחלטות הנכונות. אכן, כשהקב"ה מבשר למשה שהוא בחר ביהושע, מצוין, שהוא מצטיין באותה מידה 'אשר רוח בו'. פירש"י: "כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד".

הנה, שאל מו"ר הגאון הגדול רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת "מיר":

"הרמב"ן (במדבר יג, ד) כתב שסדר שמות המרגלים היה על פי מעלתם [שהרי כשרים היו באותה שעה], ויהושע נמנה שם החמישי. ובבעל הטורים כתב בפירוש הכתוב (שם ג): 'ראשי בני ישראל המה', שהיו כולם שרי חמישים [המה בגימטריא – חמישים], נמצא שהיו ששת אלפים שרי המאות גדולים מהם, ושש מאות שרי האלף גדולים יותר. ומן התימה למה נבחר יהושע למלא את מקומו של משה רבינו? ועל כרחך, **שבמעלה זו של 'איש אשר רוח בו' היה הוא הגדול מכולם**"

("שיחות מוסר" מאמר נט, עמ' רנא).

תכונות נוספות נחוצות למנהיג ישראל:

"אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיֵאם וְאֲשֶׁר יָבִיֵאם" (במדבר כז, יז), פירש"י: "אשר יצא לפניו - לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיים ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנא' (במדבר כא, לד) 'אל תירא אותו'. וכדרך שעשה יהושע שנא' (יהושע ה, יג) 'וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו' '. וכן בדוד הוא אומר (ש"א יח, טז) 'כי הוא יוצא ובא לפניו'.

יוצא בראש ונכנס בראש: ואשר יוציאם - בזכויותיו: ואשר יביאם - בזכויותיו".

ב. מציב דוגמא אישית:

המנהיג המקבל את ההחלטה, להוביל את העם לקרב, צריך לקחת גם את הסיכון ללכת בראש הכוח הלוחם, ולקרוא לחיילים 'אחרי'! ולא שישב במקום מוגן, הרחק בעורף וישלח את החיילים לחזית. וכך, אכן עשה משה ומלכים אחרים (ספרי כג). לכן, מכונה המלך 'נגיד' על ישראל, ותרגומו: מְשִׁיכוֹ; שהוא מושך אחריו את העם (רש"י לדה"א כט, כב).

ג. אדם צדיק:

עליו להיות לא רק לוחם עז נפש, אלא אדם צדיק, שבזכויותיו יחזרו מן הקרב בריאים ושלמים.

ד. מקבל תוכחה ומודה על האמת:

תכונה נוספת, שיהא מודה על האמת. אמרו חז"ל: "שאל באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו" (יומא כב, ב). ופירשו (יעויין מהרש"א) שדוד מיד, כשאמר לו הנביא שחטא, הודה בטעותו והביע נכונות לשאת בעונש. לכן, נשאר על כסא מלכותו, למרות שנענש בצורה קשה. אולם, שאל, לאחר ששמואל הוכיחו על חטאו, התווכח והמשיך לעמוד על דעתו, שכלל לא חטא, ואם כבר, הרי שהעם חטא ולא הוא. לכן, הודח מיד מכסא מלכותו. אין זו ההתנהגות ההולמת מלך בישראל. גם יהודה, שורש המלוכה, הצטיין במידת האמת והעוז להודות בחטא, לכן זכה במלכות. כמו שאמר לו אביו: "יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוֹף אֶחָיִךְ" (בראשית מט, ח ובתרגומים). כך שנינו בתוספתא (ברכות פ"ד): "אמר להן ר' עקיבא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהודה בתמר".

ופירש המהר"ל: "פי' כי מי שסובר שזכה למלכות מפני שהודה בתמר, ור"ל כי יהודה הוא מיוחד בהודאה וכמו שמורה עליו שמו שנקרא יהודה על שם הודאה. ומי שמודה על דבר כמו שהודה יהודה בתמר ראוי למלכות כי הוא מלך על יצרו כאשר מודה על חטא שעשה... ומי שזובח יצרו הוא מלך בודאי, שאף יצר הרע אינו שולט בו והרי הוא מלך לגמרי כאשר מלך על יצרו ואין שולט בו יצר הרע דבר" (נתיבות עולם ח"ב, נתיב הענוה, פ"ו).

ה. מוכן להקריב את עצמו לטובת העם:

מצאנו אצל משה, שמסר נפשו על ישראל, עד כדי כך, שאמר להקב"ה: "וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנִי נָא מִסִּפְרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ" (שמות לב, לב).

ובמדרש: "אמר [משה] לפניו רבש"ע, **ימות משה ומאה כיוצא בו**, ולא תנוק צפורנו של אחד מהם [מישראל]" (דב"ר ז, י).
 והמהר"ל כתב: "המלך, תכלית מלכותו לצורך העם, ואם כן משועבד הוא לעם... המלך טפל אל העם ומשועבד אליהם... **שכל מלכותו בשביל העם ולא לצורך עצמו**, [ועל כן] נקרא 'עבד' " (ח"א להוריות י, א. נדף נח).

ו. נקי-כפיים ושונא בצע!

משה רבינו, שהיה המלך הראשון של ישראל, כמש"כ: "וַיְהִי בִישָׁרוֹן מֶלֶךְ" (דברים לג, ה). ופירש האבן עזרא: "**מלך - הוא משה** ששמעו ראשי עם התורה מפורשת מפיו והטעם כי הוא היה כמלך והתאספו אליו ראשי השבטים". מצהיר על עצמו: "לא חמור אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאַתִּי" (במדבר טז, טו). פירש הרשב"ם: "לא חמור אחד מהם נשאתי - אפילו חמור אחד לא נשאתי מהם **כשאר משתוריים על העם**".
 גם שמואל הנביא, הגדול שבשופטים, עם סיום תפקידו השיפוטי והעברת התפקיד לשאול המלך, הציג בפני העם את ניקיון כפיו ופנה אל העם בשאלה רטורית:

"אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחֲמֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת מִי עֲשָׂקְתִּי אֶת מִי רְצוֹתִי וּמִי לְקַחְתִּי כֶּפֶר וְאַעֲלִים עֵינֵי בּוֹ וְאַשִּׁיב לָכֶם" (שמואל א. יב, ג).
 פירש"י: "וחמור מִי לקחתי - **כשהייתי הולך מעיר לעיר לשפוט אותם על עסקי צרכיהם, הייתי הולך על החמור שלי, והיה לי ליטול משלהם**".

גם שמשון אמר: "זכור לי כ' שנה ששפטתי את ישראל, **ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום**" (במד"ר ט, כה [כד]).
 אכן, היו היו, הרבה מלכים ומנהיגים רעים, אליהם התייחס הקב"ה בנבואתו ליחזקאל:

"בֶּן אָדָם הִנָּבֵא עַל רוּעִי יִשְׂרָאֵל וְגוֹי אֲשֶׁר הָיוּ רָעִים אוֹתָם הָלֹא הִצָּאן יָרְעוּ הָרָעִים: אֶת הַחֲלָב וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַצֶּמֶר וְתִלְבְּשׁוּ הַבְּרִיָּאָה וְתִזְבְּחוּ הִצָּאן לֹא תִרְעוּ" (לד, ב-ג). פירש"י: "**אשר רועים אותם - את עצמם היו מענגין מממון חבריהם אשר תחתיהם**".

אולם, מנהיגים מסוג זה, הביאו את עם ישראל לשפל המדרגה וגרמו לחורבנות ולאסונות בכל הדורות. ברור, שהם מהווים דוגמא שלילית ביותר.
 הרי לפנינו עיקרי התכונות הדרושות למנהיג אמת.

ז. אוהב את התורה והוגה בה תמיד

פן נוסף ומיוחד, החייב להיות אצל מלך ישראל, שלא מצינו דוגמתו בשום עם ולשון, שיהא המלך תלמיד חכם, אוהב את התורה והוגה בה תמיד.

"שום תשים עליך מלך וגו' והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב

לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים: והיתה עמו

וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' " (דברים יז, טו-יט).

הרי שכדי להדגיש את חשיבות העיסוק בתורה, באישיותו של המלך, ובמהלך חיי היום יום שלו, ציוותה עליו התורה לכתוב לעצמו ספר חדש, עם כניסתו לתפקיד. ורבינו משה במז"ל פירט לנו כיצד מתבטא הדבר:

"בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ספר תורה לעצמו

יתר על הספר שהניחו לו אבותיו... לא יזוז מלפניו אלא בעת שיכנס לבית

הכסא או לבית המרחץ או למקום שאין ראוי לקריאה. יוצא למלחמה

והוא עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא עמו, מיסב והוא כנגדו שנאמר

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו " (הלי מלכים, פ"ב ה"א).

הרי שספר התורה שכתב המלך, מהווה, 'תכשיט' הקבוע, בכל הזדמנות ובכל אירוע. אולם, אין הוא בגדר 'מוצג' של ראויה, אלא המלך חייב לעסוק בו, ללמוד בו, בכל עת ובכל שעה. בכך מהווה המלך, דוגמא לכל עם ישראל. טבעו של האדם, שהוא נוהג לחכות את האנשים החשובים, את הדמויות אותן הוא מעריך. אי לכך, אם המלך יעסוק בתורה, רוח הלימוד ואהבתו ישרו בכל שכבות הציבור. יוצא אפוא, שכשבוחרים מלך, עלינו למצוא אדם שאהבת התורה תהיה ספוגה בעומק עצמותו. נביט שוב אל הרמב"ם, שנימק למה מלך צריך להגות בתורה, יותר מכל יהודי אחר:

"המלך ... יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה שנאמר והיתה

עמו וקרא בו כל ימי חייו... שלבו הוא לב כל קהל ישראל לפיכך דבקו

הכתוב בתורה יתר משאר העם שנאמר (דברים יז, יט): 'כל ימי חייו' " (הלי

מלכים פ"ג ה"ה-ו).

ואמנם, מצאנו את דוד הע"ה, שהתבטא על עצמו: **"חשבתני דרך כי ואשיבה**

רגלי אל עדתיך " (תהלים קיט, נט). ופרשו חז"ל: **"אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי**

מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי

לבתי כנסיות ולבתי מדרשות " (ויק"ר לה, א).

הרי לנו, שלמרות שבתוקף תפקידו כמלך, היה לו ודאי סדר יום עמוס ביותר, הרי מאווייו הפנימיים, היו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולשם הוליכו אותו רגליו באופן אינסטינקטיבי.

לכן, המלך הראשון בישראל, היה נותן התורה בכבודו ובעצמו, שזכה אף נקראת על שמו, כמו שאמר הנביא: "זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֶבְדִּי" (מלאכי ג, כב). ממשיכו היה גדול תלמידיו, שלא מש מתלמודו יומם ולילה, הלוא הוא יהושע בן-נון. כאן נבין, שגם דמותו של המלך העתידי, **המשיח**, מוצגת על ידי הנביא, לא כפי שהיו מלכי הגויים בעבר, או מנהיגיהם הפוליטיים בהווה, אף המעולים והדגולים שבהם, אלא כל כולו עוסק בתורה, עובד אלקים בלב ונפש.

"וַיֵּצֵא חֹטֵר מִגִּזְעֵי יִשְׂרָאֵל וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דָּעַת וַיִּרְאֶת ה' וַיִּהְיֶיחוּ בִּירְאֶת ה' וְגו' " (ישעיה יא, א-ג). כשהרמב"ם מציג לנו את האופן שבו נכיר את המשיח, אם אכן אמת בפיו, או שמא מתחזה הוא ולא המשיח האמיתי, הרי שאמות המידה העיקריות הן, עיסוקו בתורה ומידת יראת ה' שבו.

"ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח" (הל' מלכים פ"א, ה"ד). לכן מנהיגי עם ישראל בכל התקופות, היו גדולי התורה, אשר בהם נמצאת החכמה, בהם מידת החסד ונושאים הם בעול עם כל יחיד ויחיד, ובהם הצניעות הישרות למופת, בהם אהבת האדם באשר הוא, ללא משוא פנים וללא התנשאות. לכן התבטאו חכמנו (גיטין סב, א) שתלמידי החכמים מכונים 'מלכים'.

היכן למדו משה, יהושע ודוד את תורת המנהיגות?

הכל מודים, שלא קם כמשה, לא רק נביא, אלא גם מנהיג! היכן למד תורה זאת? יהושע שנבחר תחתיו, מצאנו שהכתוב אומר עליו: "נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג, יא). כשהכוונה, שלא מש יום ולילה, במשך ארבעים שנה מאוהלה של תורה, אם כן, היכן למד את כל הוויות העולם הזה? דוד המלך, שעליו אומר הכתוב: "אֲנִי לִקְחָתִיד מִן הַנֶּחֱזֵק מֵאַחֵר הַצֶּאֱן לְהִיּוֹת נָגִיד עַל עַמִּי עַל יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב. ז, ח). וכי רועה צאן, יכול להיפך מיד למנהיג לאומי?

יפה ביאר הדברים, הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א, רבה של העיר העתיקה, שבירושלים (שיחות לספר במדבר, עמ' רנח):

"הברייתא אומרת: 'כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים

הרבה' (אבות ו, א. ע"ש רש"י). מהם אותם 'דברים הרבה'? – דברים שמעבר לכתוב בדף המסכת, או בהלכה שלמד. מתייעצים עמו בענייני צבא,

בבעיות רפואיות, במסחר – היכן רכש ידיעות כאלה באוהלה של
ישיבה!?! – אלא שאלה הם ה'דברים הרבה', שזוכה בהם העוסק בתורה
לשמה.

וראינו זאת אצל גדולי-ישראל בכל הדורות: יהודי צריך לעבור
 ניתוח, חלילה – שואל את גדולי-הדור; רוצה לעשות עיסקה – נועץ ברב.
 וכי מניין מבין הרב במסחר? ממשכורתו הזעומה, ודאי שלא עשה עסקים
 גדולים; - אבל כיוון שהוא עוסק בתורה לשמה, הרי שהעצה הנכונה
 תבוא לו **מאותם 'דברים הרבה', שזוכה בהם על ידי הלימוד האמיתי.**

והקדוש ברוך הוא מעיד, שיהושע רכש את כל התכונות
הנדרשות – בתוך האוהל! דווקא על ידי שלא יצא מן האוהל אפילו
לשעה קלה, ודווקא משום שלא היה 'בשטח' תדיר".

משה רבינו אמנם, בשנות נערותו למד את תורת המנהיגות בבית פרעה – יש
 אומרים עד גיל שתים עשרה, יש אומרים עד גיל עשרים (יעויין רמב"ן ומדרשים). אולם,
 ברור, שששים שנה היה רחוק מכל עשייה ציבורית, מכל לימוד, זולת התורה. הרי
 שממנה שאב את כל חכמת ההנהגה, שאותה רואים אנו הן בהתנהלותו כלפי פרעה,
 והן בהנהגתו את עם ישראל.

גם דוד רכש את **כל חכמת ההנהגה, מתוך התורה** שלמד במשך כל חייו. כמו
 שאמר ברבים, רבים מפסוקי תהלים: "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וזכסף" (ק"ט, עב).
 "לולי תורתך שֶׁעָשִׂי אֶז אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי" (שם, צב). "מה אֶהְבֶּתִּי תוֹרָתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא
 שִׁיחִתִּי" (שם, צז).

סיכום: משה ודוד המנהיגים הגדולים בתולדות עם ישראל. נבחרו
 לתפקיד המלוכה, על ידי הקב"ה, מפני שנחנו במידה הנעלית של נושא
 בעולם עם חברו. הם הרגישו בצערו של כל אחד ואחד, ואף במצוקתם
 של כבשים וטלאים חשו. תכונות נוספות דרושות: איש אשר רוח בו.
 מציב דוגמא אישית. צדיק. מקבל תוכחה ומודה על האמת. מוכן
 להקריב את עצמו לטובת העם. לן באוהלה של תורה, ורואה בה את כל
 עולמו.